УДК 378.018.43.111(07)
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/48-2-26

Лариса ЛАЗАРЕНКО,
orcid.org/0000-0002-5145-514X
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри іноземних мов
Приазовського державного технічного університету
(Маріуполь, Донецька область, Україна) lazarenkolarisapstu@gmail.com

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АНГЛОМОВНОГО ДІАЛОГІЧНОГО ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ-МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ

У статті визначено основні організаційні засади формування навичок англомовного діалогічного фахового мовлення у студентів-майбутніх соціальних працівників при дистанційному навчанні. Виявлено, що навчання діалогічного мовлення за умов дистанційного навчання підпорядковується тим самим принципам та методичним засадам, що і офлайн-навчання. Показано, що дистанційне навчання включає два компоненти: незалежне від часу представлення навчального матеріалу викладачем та онлайн-закріплення. Авторкою наголошено на необхідності розробити портфоліо навчальних матеріалів до кожного заняття, включаючи навчання діалогічного мовлення. Спираючись на власний досвід, авторка виділяє дві стадії організації навчання діалогічного фахового мовлення: перша – побудова питань за певними кліше на рівні фраз, друга – побудова діалогів на рівні понадфразової єдності, створення діалогічних висловлювань у парі обсягом 5–8 реплік. Зазначено, що при дистанційному навчанні портфоліо до кожного заняття має містити завдання на організацію діалогічного мовлення студентів, критерії їх оцінювання, зразки завдань та зразки діалогів, кліше фраз, базові конструкції, опорні тексти, а також завантажені діалоги самих студентів. Протягом 2020 р. авторкою було проведено заняття з 33 особами – 16 студентами 1-го курсу, 12 студентами 2-го курсу та 6 студентами 5-го курсу (магістратура). Оцінено успішність з кожної теми в цілому, а також успішність виконання власне завдань із діалогічного мовлення. Визначено, що показники успішності власне діалогічного мовлення вищі за загальні показники, що свідчить про активізацію пізнавальної діяльності студентів при вивченні даного компонента. Авторка вважає за необхідне створення банку завдань з усіх видів діяльності, включаючи англомовне діалогічне мовлення, з кожної теми, з подальшим його оприлюдненням на сайті або будь-якому інтернет ресурсі.

Ключові слова: *дистанційне навчання, діалогічне мовлення, майбутні соціальні працівники, англійська мова.*

Larysa LAZARENKO,
orcid.org/0000-0002-5145-514X
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Foreign Languages Department of Pryazovskyi State Technical University
(Mariupol, Donetsk region, Ukraine) lazarenkolarisapstu@gmail.com

BASIC TRENDS IN TRAINING OF SOCIAL WORK STUDENTS' ENGLISH DIALOGICAL PROFESSIONAL COMMUNICATION SKILLS UNDER THE DISTANCE TRAINING TECHNOLOGIES

The article denotes the basic organizational principles of teaching social work students English dialogical professional communication under the distance training. Teaching dialogical speaking under the distance training is subjected to the same principles and methodical approaches as during offline training. The article shows that the distance training includes two components: representation of educational material by the teacher independently from time and online practice. The author emphasizes the necessity of composing an educational portfolio for each class, including the dialogical speaking cases. According to the author's experience, two stages of the organization of dialogical speaking training may be distinguished: the first, represented with training to compose questions as phrases, using the clichés, and the second, composing dialogues as complete texts, making pair dialogues, including not less than 5–8 replicas. The author notes that the preparation material for each distance training class must include tasks for composing dialogues, criteria of evaluation, samples of tasks and samples of dialogues, phrases clichés, basic constructions, basic texts, as well as dialogues uploaded by the students themselves. During 2020 the author held classes with 16 students of the first study year, 12 students of the 2nd study years and 6 students of the 5th study year, which made totally 33 persons. The academic achievements on dialogical speaking, as well as the overall English academic achievements were estimated. The author found out that the academic achievements on purely dialogical speaking were higher than those of the general course level, which evidences about active learning activity and high students' interest in dialogues exactly. The author suggests as necessary to create the task portfolio on each language learning activity, including learning dialogical speaking, with its further uploading onto any web source.

Key words: *distance training, dialogical speaking, social workers, professional English course.*

Постановка проблеми. Раптове запровадження дистанційного навчання Міністерством освіти та науки України у всіх закладах вищої освіти обумовило нагальну необхідність пошуку викладачами нових методів та засобів навчання. Стресова ситуація березня 2020 р. та подальші коливання та запровадження, а пізніше скасування дистанційного навчання виробили академічну стресостійкість викладачів. Перший досвід дистанційної роботи виявив суттєві відмінності у викладанні в аудиторії та дистанційно, а також необхідність розробки методичних комплексів саме для дистанційного навчання, включаючи навчання іноземних мов.

Знання іноземних мов, зокрема англійської як найбільш уживаної у світі, є надзвичайно важливим для соціальних працівників. Освітній стандарт підготовки соціальних працівників обумовлює необхідність сформованих навичок спілкування на фахові теми, включаючи англомовне спілкування. З-поміж чотирьох видів мовленнєвої діяльності мовлення – зокрема діалогічне – відіграє надзвичайну роль. Не тільки здатність говорити самому, але й чути іншого та підтримувати з ним фахову комунікацію іноземною мовою зумовлює професіоналізм соціального працівника. Саме тому авторкою було обрано тему формування навичок англомовного діалогічного фахового мовлення у майбутніх соціальних працівників, з урахуванням особливостей дистанційного навчання. Ця тема потребує ґрунтовного дослідження, а також розробки навчально-методичного комплексу завдань до занять онлайн.

Аналіз досліджень. Проблема організації навчання майбутніх соціальних працівників вивчалася українськими педагогами, проте тема дистанційної роботи останніх у контексті змін 2020 р. досі не набула особливої популярності. Авторкою було проведено загальне дослідження особливостей навчання майбутніх соціальних працівників іноземній мові в умовах карантину (Лазаренко, 2020), в якому було наголошено на необхідності формування портфоліо для дистанційних занять, оскільки дистанційне навчання потребує більш ґрунтовних методичних матеріалів у відкритому доступі для здобувачів освіти. Фахове навчання за умов дистанційної організації виявило як прихильників такого навчання, які позитивно сприйняли цей процес, так і опонентів, які чинили певний опір змінам. Опір викладачів запровадженню дистанційного навчання через високу стресовість такого процесу, а також небажання адаптуватися до змін вимагають досліджень та подальшої корекції (Lymar, 2021). В цілому, мовлення як змістовна характеристика навчання іноземної мови має надзвичайне значення. У роботі І. Бартош визначені основні тенденції навчання майбутніх соціальних працівників мовлення іноземною мовою, з основним акцентом на фахову лексику та контекстне спілкування, і зазначено, що метою вивчення іноземної мови є здатність самостійно спілкуватися з клієнтами іноземною мовою та ефективно організовувати взаємодію (Бартош, 2016). Формування англомовної комунікативної компетентності за фахом включає як формування навичок читання, письма, так і мовлення – монологічного та діалогічного (Корж, 2016), причому провідного значення набувають дві компетенції – письма та мовлення (Метьолкіна, 2016). Розуміння іншомовного термінологічного апарату є важливим для ефективної комунікації (Мулик, 2015), проте некоректно зводити формування навичок комунікації тільки до формування уявлення про лексику дисципліни. Організація ефективної взаємодії фахівця іноземною мовою вимагає наявності численних вмінь та навичок, включаючи не тільки знання власне мови, загальної та фахової, проте навички взаємодії, мотивацію взаємодії, відсутність мовного бар'єру тощо (Гудима, 2017). Так, в своїй роботі І. Кодлюк пропонує схему навчання англомовного діалогічного мовлення відповідно до структури навчально-стратегічної компетентності, прописуючи всі компоненти навчання, а також наголошуючи на важливості мотивації такої взаємодії (Кодлюк, 2018). Проведений аналіз показав недостатню вивченість проблеми дистанційного навчання діалогічного англомовного мовлення майбутніх соціальних працівників. Вважаємо, що власне дистанційне навчання разом із карантинними обмеженнями мало значний стресогенний фактор, що зумовило як зовнішній, так і прихований опір як викладачів, так і студентів. Саме це зумовлює незначну кількість досліджень, присвячених стратегіям покращення такого навчання, що, втім, не свідчить про відсутність такої необхідності.

Мета статті. Виходячи з недостатньої вивченості теми дистанційного навчання іноземній (англійській) мові студентів-майбутніх соціальних працівників, важливості опанування останніми навичок англомовного монологічного та особливо діалогічного мовлення, було поставлено таку мету дослідження: спираючись на власний досвід та результати дослідження в групах, визначити основні тенденції організації дистанційного навчання англомовного фахового діалогічного мовлення студентів-майбутніх соціальних працівників, на підставі чого розробити методичні рекомендації для викладачів.

Виклад основного матеріалу. Навчання діалогічного мовлення за умов дистанційного навчання підпорядковується тим самим принципам та методичним засадам, що і офлайн-навчання. Дистанційне навчання у даному випадку містить у собі два компоненти: незалежне від часу представлення навчального матеріалу викладачем та онлайн-закріплення. Представлений онлайн навчальний матеріал має бути викладеним на будь-якому ресурсі викладача: сайті університету, кафедри, соціальній сторінці, інтернет-розсилці. Онлайн-закріплення проводиться на дистанційних онлайн-заняттях, що відбуваються у будь-якому програмному забезпеченні, у нашому випадку – на платформі Google Meets. Також варто відзначити необхідність своєчасного оголошення оцінок студентам та можливість контролю ними оцінок через електронний журнал. На думку авторки, онлайн навчання дозволяє економити час викладача та студента на пересування, проте вимагає більш ретельної підготовки. Стосовно навчання іноземних мов та навчання мовлення (монологічного та діалогічного), проведення онлайн-занять дистанційно може сприяти усуненню мовного бар'єру і буде більш ефективним для студентів- інтровертів.

Необхідно розробити портфоліо навчальних матеріалів до кожного заняття, включаючи навчання діалогічного мовлення. Основними компонентами такого портфоліо є:

– лексика, необхідна для діалогічного спілкування взагалі та діалогічного фахового спілкування зокрема;

– систематизація знань граматики, базових конструкцій тощо;

– приклади подібних діалогів, друковані, аудіо- та відео-записи;

– комплекс вправ для розвитку навичок діалогічного мовлення, починаючи з відтворювальних вправ і закінчуючи репродуктивними вправами;

– поступовий перехід при складанні діалогів, починаючи із вправ на створення повідомлень у межах діалогу у вигляді словосполучень, фраз і врешті-решт понадфразової єдності;

– виконання творчих завдань зі складання та відтворення діалогів у парі та у групах, онлайн протягом занять чи створення відеозапису таких діалогів та завантаження їх на ресурс;

– постійний зворотній зв'язок з приводу складених діалогів, як з боку інших студентів, так і викладача.

Розглянемо організацію навчання діалогічного мовлення на прикладі теми "Social Workers" і підтем "Nature of Social Work", "Personal Qualities of Social Workers", "Specialized Devices", "Employment Opportunities", "Training and Qualifications of Social Workers", "Job Outlook". Студентам пропонується опорний текст обсягом 1500-1800 друкованих знаків із запропонованим опорним вокабуляром та вправами до нього. На першій стадії організації діалогічного мовлення студенти мають поставити питання до тексту за запропонованими кліше:

– What do you think about?
– Up to your mind, what is…?
– Why do you think…?
– What is your view on…?

На наступній стадії організації діалогічного мовлення студенти переходять від стадії створення фраз до понадфразової єдності та створюють діалогічні висловлювання в парі, обсягом 5–8 реплік. Студентам пропонується зразок діалогу (наприклад, на тему "Employment of Social Workers: Prospective in Ukraine and Abroad"), а також декілька ключових понять із теми. Студенти мають спочатку визначити декілька ключових понять та висловити власну думку англійською щодо них, а потім створити власний діалог на визначену тему. Створений діалог студенти представляють у групі або протягом онлайн заняття, або роблять відеозапис такого діалогу та презентують його онлайн. Основними принципами при організації дистанційного навчання є: продуманість та чітка структурованість заняття, а також принцип вільного доступу до знань студентів. Отже, кожне заняття має містити завдання на організацію діалогічного мовлення студентів, критерії їх оцінювання, зразки завдань та зразки діалогів, кліше фраз, базові конструкції, опорні тексти, а також завантажені діалоги самих студентів. Можливість презентувати власні діалоги не в аудиторії, а в режимі запису може розглядатись як позитивне нововведення, адже через певні психологічні бар'єри та страх зробити помилки студенти в аудиторіях можуть показувати гірший результат, ніж на відеозаписі, який можливо робити декілька разів. Авторкою для покращення організації навчання діалогічного мовлення було запропоновано опорні схеми та опорний вокабуляр (загальний) для створення діалогів, що включало в себе:

– схеми взаємного погодження, фрази погодження;

– схеми суперечки з теми, фрази погодження та заперечення;

– схеми початкової суперечки, з компромісом, фрази погодження, заперечення, переконання, фрази мисленнєвої діяльності тощо;

– схеми взаємного погодження, суперечки чи конфлікту, із запропонованими фразами заперечення, сварки, виявлення незгоди тощо.

Базові граматичні категорії, які було акцентовано авторкою, – Present, Past and Future Simple Active vs. Passive, Present Continuous Active, Present Perfect Active, Conditionals, Adverbs, Degrees of Comparison of Adjectives and Adverbs. Щодо фонетичних особливостей діалогічного мовлення, авторкою на заняттях було представлено студентам особливості інтонації заперечного речення, виділено ключові слова та поняття, особливості вживання висхідної та низхідної інтонації, зокрема при непогодженні в діалозі чи суперечці.

Протягом кожного заняття онлайн в Google Classroom викладачкою на організацію діалогічного мовлення студентами було виділено 15–20 хвилин. В деяких темах було надано завдання створити власні мікродіалоги з теми, письмово чи усно (у форматі відеозапису). Основною вимогою до таких мікродіалогів було організувати спілкування з іншим учасником з теми заняття, присвяченої соціальній роботі, обговорити сутність такої роботи, її переваги та недоліки, особливості організації в Україні та за кордоном. В цілому, протягом 2020 р. авторкою було проведено заняття з 16 студентами 1-го курсу, 12 студентами 2-го курсу та 6 студентами 5-го курсу (магістратура), тобто загалом з 33 особами. У межах проведених дистанційно занять студентам було запропоновано роботу з розвитку діалогічної комунікативної компетентності при вивченні шести тем: Social Work, Social Welfare, Health and Work, Social Work with Disabled, Social Concepts, Ethics in Social Work. Викладачкою було оцінено успішність з кожної теми в цілому, а також успішність виконання власне завдань із діалогічного мовлення. Результати наведено в таблиці 1. Для зручності оцінки студентів представлені за 5-бальною шкалою.

Як видно із таблиці, показники успішності власне діалогічного мовлення вищі за загальні показники, що свідчить про активізацію пізнавальної діяльності студентів при вивченні даного компонента. Дійсно, студенти виявляли більший інтерес при організації інтерактивних завдань, комунікації між собою, рольових іграх, ніж при монотонній роботі з навчальними текстами. Як бачимо, показники успішності відрізняються за темами, що обумовлено більш цікавим чи менш цікавим змістовним насиченням кожної теми. Спостерігаємо підвищений інтерес до теми «Етика в соціальній роботі», яка є надзвичайно важливою в роботі соціальних працівників. Середня оцінка за діалогічну діяльність студентів становить 4,2 бали за 5-бальною шкалою та є на 0,12 бали вищою за загальну оцінку за дисципліну. Відповідно, при вивченні кожної теми загальна оцінка за дисципліну є меншою за оцінку за діалогічну роботу на 0,01–0,3 бали. Це також свідчить про необхідність запровадження інтерактивних вправ при навчанні майбутніх соціальних працівників. Такі вправи не тільки розвивають знання лексики або граматики фахової англійської мови, але й натреновують навички комунікації та взаємодії, сприяють розвитку мислення, пам'яті та креативності.

Вважаємо, що подібне дослідження потрібно продовжувати, зокрема у розрізі саме дистанційного навчання. Також вважаємо за необхідне створення банку завдань з кожного виду діяльності, включаючи англомовне діалогічне мовлення, з кожної теми, з подальшим його оприлюдненням на сайті або будь-якому інтернет ресурсі.

Висновки. Навчання діалогічного мовлення за умов дистанційного навчання підпорядковується тим самим принципам та методичним засадам, що і офлайн-навчання. Дистанційне навчання включає два компоненти: незалежне від часу представлення навчального матеріалу викладачем та онлайн-закріплення. Необхідно розробити портфоліо навчальних матеріалів до кожного заняття, включаючи навчання діалогічного мовлення. На першій стадії організації діалогічного мовлення студентам пропонується ставити питання до тексту за запропонованими кліше. На наступній стадії організації діалогічного мовлення студенти переходять від стадії створення фраз до понадфразової єдності та створюють діалогічні висловлювання в парі, обсягом 5-8 реплік. Кожне заняття має містити завдання на організацію діалогічного мовлення студентів, критерії їх оцінювання, зразки завдань та зразки діалогів, кліше фраз, базові конструкції, опорні тексти, а також завантажені діалоги самих студентів. В цілому, протягом 2020 р. авторкою було проведено заняття з 16 студентами 1-го курсу, 12 студентами 2-го курсу та 6 студентами

Таблиця 1

Результати загальної успішності та успішності навчання діалогічного мовлення

	Тема 1	**Тема 2**	**Тема 3**	**Тема 4**	**Тема 5**	**Тема 6**	**Середня оцінка**
Діалогічне мовлення	4,5	4,2	4,0	3,8	4,3	4,44	4,2
Загальна оцінка	4,2	4,0	3,9	3,9	4,2	4,3	4,08

5-го курсу (магістратура), тобто загалом з 33 особами. Було оцінено успішність з кожної теми в цілому, а також успішність виконання власне завдань із діалогічного мовлення. Показники успішності власне діалогічного мовлення вищі за загальні показники, що свідчить про активізацію пізнавальної діяльності студентів при вивченні даного компонента. Подібне дослідження потрібно продовжувати, зокрема у розрізі саме дистанційного навчання. Вважаємо за необхідне створення банку завдань з кожного виду діяльності, включаючи англомовне діалогічне мовлення, з кожної теми, з подальшим його оприлюдненням на сайті або будь-якому інтернет ресурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бартош І. Сучасні технології навчання говоріння німецькою мовою майбутніх соціальних працівників. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2016 (1). С. 101106.
2. Гудима Ю. П. Вправи для формування у майбутніх учителів навчально-стратегічної компетентності в процесі навчання англомовного діалогічного мовлення. *Молодий вчений*. 2017(2). С. 470–475.
3. Кодлюк І. В. Формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні майбутніх фахівців з туризму в колледжах : дис. … канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (германські мови): освіта / педагогіка. Тернопіль, 2018. 274 с.
4. Корж О. Роль англомовної комунікативної компетентності в професійній взаємодії майбутніх працівників соціономічної сфери. *Молодь і ринок*. 2016. № 8. С. 78–81.
5. Лазаренко Л. М. Особливості дистанційного навчання іноземній мові майбутніх соціальних працівників в умовах карантину 2020 р. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 3 (36). Ч. 1. С. 104–110.
6. Метьолкіна М. М. Формування англомовної компетенції у фаховому писемному спілкуванні майбутніх логістів: автореф. дис… канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2009. 18 с.
7. Мулик К. О. Принципи формування нової англомовної лексики соціально-педагогічної сфери. *Записки з романо-германської філології*. 2015. № 2. С. 126–132.
8. Lymar L., Storozhuk K. Peculiarities of Distance Medical Learning during the Covid 2019 Lockdown: Practical Experience of Teaching Medical English. *Wiadomosci Lekarskie.* 2021. No. 74(8). P. 1964–1969.

REFERENCES

1. Bartosh I. Suchasni tekhnolohii navchannia hovorinnia nimets'koiu movoiu maibutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv [Modern technologies of teaching speaking German to future social workers]. *Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriia: pedahohika* [Scientific proceedings of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National pedagogical university. Pedagogics], 2016, Nr. 1, pp. 101–106 [in Ukrainian].
2. Hudyma Iu. P. Vpravy dlia formuvannia u maibutnikh uchyteliv navchal'no-stratehichnoi kompetentnosti v protsesi navchannia anhlomovnoho dialohichnoho movlennia [Drills for developing the future teachers' educational-strategical competence during training the English dialogue speaking skills]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], 2017, Nr. 2, pp. 470-475 [in Ukrainian].
3. Kodliuk I. V. Formuvannia anhlomovnoi kompetentnosti v dialohichnomu movlenni maibutnikh fakhivtsiv z turyzmu v kolledzhakh: dys. … kand. ped. nauk: 13.00.02 – teoriia ta metodyka navchannia (hermans'ki movy): osvita / pedahohika [Formation of English language competence in dialogue speaking of future tourist guide specialists in colleges : candidate thesis, 13.00.02 – theory and methods of teaching, Germanic languages, education / pedagogics], Ternopil, 2018. 274 p. [in Ukrainian].
4. Korzh O. Rol' anhlomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti v profesiinii vzaiemodii maibutnikh pratsivnykiv sotsionomichnoi sfery [The role of English communicative competence in the professional interaction of future sociological workers]. *Molod i rynok* [Youth and market], 2016, Nr. 8, pp. 78–81 [in Ukrainian].
5. Lazarenko L. M. Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia inozemnii movi maibutnikh sotsial'nykh pratsivnykiv v umovakh karantynu 2020 r. [Peculiarities of distance teaching foreign language to future social workers under the 2020 lockdown]. *Visnyk Zaporizkoho natsional'noho universytetu. Pedahohichni nauky* [Bulletin of Zaporizhya national university. Pedagogical sciences], 2020, Nr. 3 (36), vol. 1, pp. 104–110 [in Ukrainian].
6. Metiolkina M. M. Formuvannia anhlomovnoi kompetentsii u fakhovomu pysemnomu spilkuvanni maibutnikh lohistiv: avtoref. dys… kand. ped. nauk : 13.00.02 [Developing English language competence in future logists' professional written communication: thesis, candidate of pedagogical sciences: 13.00.02]. Odesa, 2009. 18 p. [in Ukrainian].
7. Mulyk K.O. Pryntsypy formuvannia novoi anhlomovnoi leksyky sotsialno-pedahohichnoi sfery [Principles of shaping the new English vocabulary in the social and pedagogical sphere]. Zapysky z romano-hermanskoi filolohii [Notes on Romano-Germanic philology], 2015, Nr. 2, pp. 126–132 [in Ukrainian].
8. Lymar L., Storozhuk K. Peculiarities of Distance Medical Learning during the Covid 2019 Lockdown: Practical Experience of Teaching Medical English. *Wiadomosci Lekarskie*, 2021, Nr. 74(8), pp. 1964–1969.